

Marko Josipović **(1948.–2009.)**

Dana 8. svibnja 2009. umro je Marko Josipović, svećenik, kanonik, dugogodišnji profesor filozofije na Vrhbosanskoj teologiji u Sarajevu, leksikograf, nakladnik i prevoditelj. Naprosto je nevjerojatno da čovjek koji je *sámoga sebe izliječio* nakon dugogodišnje borbe s rakom *samo tako* podleagne moždanom udaru!

Marko Josipović, kao filozof i teolog, pripada onoj poratnoj generaciji hrvatskih mislitelja iz BiH koja se – ne svojom voljom – *morala* školovati izvan zavičaja. Studij klasične gimnazije, koji je još prije Josipovićeve rođenja ukinut u Travniku, opet je *morao* pohađati na Interdijacezanskoj školi na Šalati u Zagrebu, gdje je i maturirao 1967. godine. Filozofsko-teološke studije pohađao je u Đakovu i Sarajevu, a diplomirao je 1975. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu.

Neupućenom čitatelju ovdje treba dati jednu vrlo važnu opasku: nadbiskup Josip Stadler osnovao je Vrhbosansku visoku teološku školu 1890. koja je nakon preuzimanja vlasti od strane komunista s radom morala prekinuti od 1946. do 1967. godine. Tu činjenicu izričito naglašujem zbog toga što nastava u travničkom sjemeništu i na teologiji u Sarajevu ni tada a ni sada ništa nije zaostajala i ne zaostaje iza studija na teološkim učilištima u Hrvatskoj,¹ tako da je ukidanje studija teologije u Sarajevu imalo, po *mojemu* sudu, jedan krajnje poguban i s druge strane vrlo željeni cilj: *ukoliko takav studij ne postoji u BiH, utoliko u njoj nema potrebe niti za profesorima niti za studentima teologije!*

1

O tomu je sam Marko Josipović iscrpno pisao u više navrata, obuhvaćajući pritom razvoj tamošnjega studija filozofije sve od dolaska Josipa Stadlera iz Zagreba i isusovaca iz Innsbrucka u Travnik i Sarajevo, pa sve do današnjih dana. Usp. o tomu posebice. M. Josipović, »Filozofija u stogodišnjoj povijesti Vrhbosanske visoke teološke škole«, u: *Studia vrhbosnensia*, sv. 5, 1993. Ovdje, neovisno o drugim Josipovićevim člancima koji se bave istom temom, moram napomenuti da mi je Marko Josipović u veljači ove godine, dakle, nekoliko mjeseci prije svoje smrti, poslao u suradnji s Markom Karamatićem zaokruženi prikaz razvoja studija filozofije na Vrhbosanskoj i Franjevačkoj teologiji, koji je u sklopu makropedije »Filozofija u BiH« za izdavanje predviđen u *Filozofskom leksikonu* Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža.

Ovdje bi bilo nepravredno ne istaknuti da ovo što je kazano mnogo više *pogađa* Franjevačku teologiju u Sarajevu koja je u BiH – uz nebrojene i neopisive, povijesne, političke i varne muke – dala tako veliki prinos ne samo

razvoju kršćanske duhovnosti, nego i razvoju bosansko-hercegovačke misli u cjelini, o čemu je gotovo u svim svojim prikazima razvoja neskolastike u BiH pisao i Marko Josipović. Usp. o tomu npr.: K. Draganović/J. Buturac, *Poviest Crkve u Hrvatskoj*, 1944.; S. Hrkač, »Filozofijski rukopisi na latinskom jeziku franjevačke biblioteke u Kraljevoj Sutjesci«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 7–8 (1978); J. Jelenić, *Kultura i bosanski franjevci I–II*, 1912.–1915.; M. Josipović, »Filozofija u stogodišnjoj povijesti Vrhbosanske visoke teološke škole«; M. Josipović, »Pregled skolastičke filozofske tradicije u BiH«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39–40 (1994); S. Krasić, »Filozofsko-teološki studij dominikanskog reda u Zadru (1396.–1806.)«, *Zadarska revija* 36 (1987); K. Krstić, »Počeci filozofije u Hrvatskoj«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1–2 (1975); S. Zimmermann, *Historijski razvoj filozofije u Hrvatskoj*, 1929.

Čini se kako su se tadašnje vlasti nadale da će studenti i profesori teologije, studirajući izvan BiH, ostati trajno izvan nje, tj. da se ni profesori niti studenti neće više vratiti u zavičaj. Svatko razuman lako će shvatiti tu strašnu poruku tadašnjih vlasti!

Marko Josipović za đakona je zaređen 1973. godine u Sarajevu, a za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije 8. srpnja 1973. u Prozoru. Nakon ređenja upućen je u Travnik na službu župnog vikara, koju obnaša do 1975., kada odlazi na postdiplomski studij u Rim. Prvo na Papinskom sveučilištu Gregorijana 1977. postiže magisterij (*licencijat*), a potom 1985. doktorat iz filozofije na Angelicumu s temom o Juraju Dubrovčaninu (iz »svojih« razloga Marko Josipović uvijek je iznova ustrajavao na njegovom latiniziranom imenu: *Georgius Raguseius*).

Od 1982. pa sve do svoje smrti Marko je Josipović predavao, kako je sam govorio, »filozofske traktate« na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji u Sarajevu. Pored brojnih profesorskih i svećeničkih dužnosti, u najgora vremena agresije na BiH, od 3. prosinca 1993. do 31. listopada 1996., kada je Bogoslovija bila izmještena u Bol na Braču, bio je rektorom Bogoslovije i Vrhbosanske visoke teološke škole, da bi 31. listopada 1996. bio imenovan dekanom Vrhbosanske katoličke teologije. Nakon povratka u Sarajevo, 1996. godine, pokreće te 1997. objavljuje prvi broj časopisa *Vrhbosnensia*,² čija je prva zadaća bila mir, oprost, pomirenje i gradnja novih mostova suživota ne samo u napaćenoj poslijeratnoj Bosni i Hercegovini, već posvuda gdje svaki čovjek, obitelj i narod zaslužuju svoj dom i svoje dostojanstvo. Za Marka Josipovića, u BiH pred tim i takvim »suživotom« ne može biti niti uzmicanja niti zaziranja, jer onda ne bi bilo ni života ili, kako je tada sâm Marko Josipović u »Uvodniku« prvoga broja napisao:

»Netko zazire od ove i ovakve etničko-vjeronazorsko-kulturalno mozaične bosansko-hercegovačke sredine, netko ju doživljava upitnom, a netko apriorno proglašava nepodnošljivom. Za nekoga pak ona je zanimljiva i privlačna – pravo bogatstvo. Za katolika takva sredina je izazov i prigoda da susrećući se, živeći i radeći s drugačijima odjelotvori i svjedoči Isusovo evanđelje ljubavi. Za Hrvata katolika rodna bosansko-hercegovačka gruda, koju su predi nastavali i znajem i krvlju zalijevali čitavo tisućljeće, uz to jest sveta, a življenje u njoj zadatak i obveza. Predi ga duže da voli svoju rodnu grudu i da na njoj njeguje i dalje razvija baštinjenu, kršćanstvom prožetu kulturu i običaje, makar to ponekad bilo opasno i teško, te po svemu tome na svom višestoljetnom ognjištu bude svoj i prepoznatljiv među drugima.«

Ima li se u vidu da je to Marko Josipović napisao dvije godine nakon Dayton-skoga sporazuma, lako je uočiti da Josipović svoju »rodnu bosansko-hercegovačku grudu« nikada nije niti tražio niti želio izvan svoje domovine, što trajno obvezuje svakoga tko je u ratu morao napustiti svoje ognjište da ostane vjeran svomemu zavičaju, ne samo u mislima, osjećajima i ljubavi, već *zbiljski* – u tom smislu da svojim djelovanjem svugdje širi vidike svojega zavičaja i da ispuni vječni »zadatak« naših predi, da u tom zavičaju uvijek bude drugoga i drugačijega, bez čega nema ni vlastite »prepoznatljivosti«.

Za Marka Josipovića, »evanđelje ljubavi« ili njegovo kršćanstvo naprosto nikada nisu bili razdvojeni niti razdvajani od takvoga bosansko-hercegovačkoga zavičaja koji dakle sve nas, ne samo u ime predih, *diži* »da voli svoju rodnu grudu«! U toj je nakani Marko Josipović uz časopis *Studia Vrhbosnensia* pokrenuo i nakladnički niz *Radovi* koji je do sada izdao desetak vrijednih knjiga iz teologije i filozofije. Moram istaknuti: *izričitom Markovom zaslugom!*

Okrenemo li se onom *filozofijskom* i *filozofskom* Marka Josipovića, tada u oči padaju dvije, samo prividno oprečne činjenice. Svoj *filozofijski* razvoj Marko Josipović započinje doktorskom radnjom o filozofu Georgiusu Raguseiusu,

renesansnom filozofu i humanistu, kako bi u drugom koraku svoja fundamentalna istraživanja posvetio neoskolastici, posebice njezinom razvoju u BiH i Hrvatskoj.

Izvanjski promatrano, reklo bi se da renesansni Raguseius i skolastičko-neoskolastička filozofija imaju malo toga zajedničkoga. Međutim, čini mi se da je Marko Josipović u svojim istraživanjima našao onu temeljnu nit vodilju koja je zajednička svim ljudskim promišljanjima i koja ih upravo u tom smislu čini dostojnim čuvarima »rodne grude«. Ta je nit sadržana u sloganu »Za Crkvu i domovinu« Josipa Stadlera, prvoga filozofa u Hrvata koji je napisao vlastiti sustav filozofije i prvoga nadbiskupa vrhbosanskoga, kao i u uvidu Franje Markovića da bez »domovine misli« nema ni »tvarne domovine«.

Što dakle te dvije »domovine« povezuje u djelu Marka Josipovića i što ih ujedinjuje u istome služenju?

Prvo, Josipovićevo bavljenje humanističko-renesansnom tradicijom, posebice Raguseiusom, nije, ako sam ga ispravno razumio, imalo za cilj puko prikazivanje njegovih logičkih, spoznajno-teorijskih, naravoslovnih, dušoslovnih ili bogoslovnih istraživanja – ona su, dakako, prikazana u tada najdostojnijem mogućem obliku – već, čini mi se, prije svega naglašavanje značenja ljudske sreće i prijateljstva. Upravo je u toj analizi Marko Josipović s Raguseiusom i Aristotelom kao njegovim uzorom – možda i povrh njih – pokušao pokazati da bez prijateljstva, koje Josipović ontologijski i etički shvaća kao »krepost« koja ne može postojati bez ljubavi, odnosno bez radovanja boljitku drugoga, nije moguća ni ljudska sreća koja se po Marku Josipoviću ozbiljuje *perspektivistički*: kao bezgranični horizont beskonačnih mogućnosti čovjekova samoozbiljenja koje se događa samo onda kada u drugima počinjemo uživati kao u bližnjima, ne kao u objektima vlastite »naslade«, iskorištavanje i raspolaganje. Tek to je za Marka Josipovića prava »junačka krepost«, ona koja za volju ljubavi prema bližnjemu odbacuje svako ratničko, sveuništavajuće i sebeuništavajuće junaštvo.

Drugo, upravo naglašavajući tu humanističku crtu renesansnoga aristotelizma Marko Josipović je mogao – za razliku od mnogih kršćanskih filozofa – *mirne duše* pristupiti istraživanju suvremene neoskolastike na našim bosansko-hercegovačkim i hrvatskim prostorima, pri čemu je Josipovićevo zviježda vodilja opet bila ta humanistička tradicija, za kojom još i danas toliko žudi svatko komu je na ovim prostorima imalo stalo do domovine, bližnjega i bezuvjetnoga prijateljstva. Ta »neoskolastika« nije za Marka Josipovića na našim prostorima bila nikakva »čelična« i »hladna« konstrukcija »odozgo« nametnutih istina. Naprotiv, u tim hladnim i možebitno ništa govorećim logičkim, ontologijskim, naravno-bogoslovnim i inim (neo-)skolastičkim »konstrukcijama«, Marko Josipović opet je – na ranije spomenutom Stadlerovom i Markovićeovom tragu – svojim istraživanjima uspio izdvojiti i istaknuti barem nekoliko zasluga hrvatske neoskolastike: baštineći i čuvajući zatečeni jezik u tadašnjim hrvatskim zemljama i u svim njegovim i dijalektalnim uobličavanjima, već su prvi svećenici na hrvatskome tlu (dominikanci, franjevci i dr.) postigli to da jezik »hrvatskih zemalja«, kako bi rekli Radoslav Lopašić i Ivo Pilar, nikada ne izgubi smisao za spekulaciju, zahvaljujući čemu je sam hrvatski puk stekao slutnju o vlastitu identitetu. Tu povijesnu, narodnu i jezičnu svijest Marko Josipović nalazi kontinuirano nataloženom i mnogo kasnije, u

filozofijskom sustavu Josipa Stadlera kao i njegovu prijevodu Tongiorgijeve *Logike*, pri čemu izričito ukazuje na mnoge prevoditeljske i terminologijske novine, koje ga »stavljaju« ispred mnogih njegovih značajnih suvremenika;³ značenje (neo-)skolastike u hrvatskim zemljama Josipović je vidio prije svega u njezinoj obrazovnoj ulozi, dakle ne samo u povijesnom i jezičnom samosvješćivanju hrvatskoga naroda, već jednako tako u svagdanjim konkretnim zadacima stvaranja onih uvjeta koji bi uopće trebali omogućiti ispunjenje takove zadaće, kao što je to činio i njegov predšasnik Stadler; samo zahvaljujući tomu neoskolastika je po Marku Josipoviću mogla u hrvatskim zemljama i s Josipom Stadlerom postavljati svoje moralne zahtjeve koji nikada nisu odustajali od vlastita uvida ili – kako kaže sam Stadler: »Kakve su spoznaje, takva su i djelovanja«!

Tek se upoznavajući i dijelom spoznavajući karakter »misli, riječi, djela i propusta« Marka Josipovića, mi se ne opraštamo od Marka, nego od svega onoga što nas je *možda* priječilo u prijateljstvu i vlastitu suživotu!

Željko Pavić

3

Usp. o tomu M. Josipović, »Pregled skolastičke filozofske tradicije u BiH«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39–40 (1994); S. Kovač, »Stadler i Bauer o formalnoj logici«, *Filozofska istraživanja* 58 (1995).

U svezi s ovim sporom također Ž. Pavić, *Philosophia fundamentalis Josipa Stadlera*, Sarajevo 2006., posebice *Drugi dio*, IV. Ekskurs: »Razumijevanje jezika i filozofijsko nazivlje u Josipa Stadlera«.